

Manastırlı Telgrafçı Hamdi Bey (1891-1945)

Ahmet Hamdi Efendi, 1891 yılında Manastır vilayet ve sancağına bağlı Florina’da doğdu. Babası Manastır eşrafından Ahmet Emin Efendi, annesi Habibe hanımdır. Ağalar lakabı ile anılan varlıklı bir ailenin mensubu olarak, ilk mektep ve rüştiye tahsilini tamamladıktan sonra Manastır’ın Debre sancağına bağlı Debre-i Bâlâ kasabasında 14 Nisan 1911’de geçici olarak muayene memurluğuna tayin edildi. Balkan Savaşları sırasında Manastır’ın Sırpın eline geçmesi üzerine, ailesiyle birlikte zorlu bir yolculuktan sonra İstanbul’a gelerek, Üsküdar semti Tabaklar Mahallesi Balcılar Sokağı’na yerleşti. 13 Nisan 1913’te askere çağırılan Ahmet Hamdi Efendi, sağlık sebebi ile askerlikten muaf tutularak, aynı yıl, önce Kavadar daha sonra da Konya merkezi memurluğuna atandı. 18 Nisan 1917’de istifa etmesine karşın, 31 Ekim 1917’de Pozantı merkezi geçici memurluğuna tayin edildi. Akciğer rahatsızlığı nedeniyle, 18 Ekim 1918’de bu görevinden de istifa etmek zorunda kalan Ahmet Hamdi Efendi, sağlığına kavuştuktan sonra 26 Haziran 1919’da Sirkeci’de bulunan Büyük Postahane’deki telgraf merkezinde memur olarak göreve başladı.

Ahmet Hamdi Bey’in İstanbul’da göreve başladığı dönem, Mondros Mütarekesi’yle beraber tüm ülkede işgallerin gerçekleştiği ve bu işgallere karşı Millî Mücadele’nin başladığı en çetin günlerdi. Telgrafhanedeki memurlar, görevlerini zor şartlar altında yerine getirmeye çalışıyorlardı. Telgrafhanede uzun yıllardır çalışmakta olan Leon adlı Ermeni asıllı memur, İngilizler adına istihbarat toplarken, işgalcilerin Türk memurlar üzerindeki baskı ve hakaretleri günden güne artmakta, öyle ki bu memurların bir araya gelip görüşmeleri bile ecnebi sansür heyetince yakından takip edilmekteydi.

Ahmet Hamdi Bey, telgrafhanede mesai sonrası nöbetçi bulunduğu bir gece, birden makinenin çalışmaya başladığını ve Erzurum’dan İstanbul’un arandığını fark ederek cevap vermiştir. Telin ucundaki kişi Mustafa Kemal Paşa’dır. Kendisini tanıtan Ahmet Hamdi Bey, Paşa’nın emirlerine amade olduğunu belirtmiştir. Mustafa Kemal Paşa’nın Yıldız telgrafhanesinin bağlanmasını isteğini müdürüne iletmış fakat müdür bu isteği reddetmiştir. Bu durumu Paşa’ya bildiren Ahmet Hamdi Bey, emirlerini kendisine yazdırmasını, telgrafın güvenli bir şekilde teslimini sağlayacağını söylemiştir. Mustafa Kemal Paşa’nın, Ayan’dan Fuat Paşa’ya götürülmek üzere yazdığı telgrafi Hamdi Bey, ertesi gün bizzat yerine ulaştırmıştır. Üstlerinden izinsiz ve işgalin gölgesinde yerine getirdiği bu görevden sonra, nöbetçi olduğu gecelerde Mustafa Kemal Paşa ile bağlantı kuran Hamdi Bey, İstanbul’da yaşanan gelişmelerden kendisini haberdar etmiştir.

Ahmet Hamdi Bey’in Nutuk’ta kendisinden övgü ile söz edilmesini sağlayan en önemli gelişme, İstanbul’un işgalini Ankara’ya haber vermiş olmasıdır.

“İstanbul, 16.3.1920

Ankara’da Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine,

Bu sabah Şehzadebaşı’ndaki Muzıka Karakolunu İngilizler basıp, oradaki askerlerle çarpışarak, sonunda şimdi İstanbul’u işgal altına alıyorlar. Bilgilerinize arz olunur.

Manastırlı Hamdi”.

Hamdi Bey’in takip eden telgrafları, telsizle Harbiye’nin işgalinin haber alındığı, Beyoğlu Telgrafhanesi önünde İngiliz askerlerinin bulunduğu; kısa süre sonra da Harbiye Telgrafhanesi’nin işgal edilip, telin kesildiği; Tophane’nin işgal edildiği, zırhlılardan asker çıkarıldığı, Şehzadebaşı’nda sabah yaşanan çatışmalarda altı şehit verildiği, on beş yaralı

olduğu haberlerini vermiştir. Telgraflar, işgalin Derince'ye yayıldığı, Beyoğlu telgrafhanesi çalışanlarının kendi yanlarına geldiği, bir saate kadar kendisinin de bulunduğu İstanbul Telgrafhanesi'nin işgal edileceği haberleriyle gelmeye devam etmiştir.

Mustafa Kemal Paşa, Hamdi Bey'in işgali haber veren ilk telgrafının altına "İvedi olarak kolordulara benim imzama" notunu düşerek, Rumeli ve Anadolu'daki bütün komutanlara iletilmesini istemiş; telgraf, Edirne, Bandırma ve İzmir'e yine Hamdi Bey aracılığıyla İstanbul üzerinden ulaştırılmıştır. Emri, "yüksek emirleriniz yerine getiriliyor. Edirne'ye yazıyorum ve bütün merkezleri hazır ettirdik" diyerek yerine getiren Hamdi Bey'e Mustafa Kemal Paşa, "Milletvekilleri ile ilgili bir haber aldınız mı? Meclis telgrafhanesi cevap veriyor mu?" diye sormuş, o da "Evet veriyor 14. Kolordu Komutanı hazır. Paşa istiyordu verelim mi?" diye cevaplamıştır. Ancak bundan sonra iletişimin kesilmesi üzerine Mustafa Kemal Paşa, İstanbul Telgrafhanesi'nin de işgal edildiği kanaatine varmıştır.

Hamdi Bey anılarında Mustafa Kemal Paşa ile yaptığı bu görüşmenin, telgrafhane başmuhabercisi tarafından telgraf genel müdürüne ihbar edildiğini anlatmaktadır. Ne var ki Hamdi Bey tehlikeyi sezerek daha önceden telgraf kâğıtlarını küçük parçalara ayırarak yuttuğu için, telgrafhaneye gelen genel müdür ve beraberindekiler yaptıkları aramada bir kanıt bulamamıştır. Duruma hiddetlenen genel müdür, Hamdi Bey ve kendisi ile temasta olanların görevlerine son vermiştir. İstanbul'un işgalinden Ankara'nın haberdar edilmesi için Ahmet Hamdi Bey'e, Başmuhaberci İhsan (Pere) Bey'in emir verdiği dair bilgiler de bulunmaktadır. Buna göre; işgal günü kendisine santrallerden ve yakın telgrafhanelerden telefonla gelen haberleri Ankara hattında makine başında bulunan Hamdi Bey'e İhsan Bey yazdırmış, ancak telgraflar Ankara'ya onun imzasıyla ulaşmıştır. İhsan Bey, işgal nedeniyle kesilen İstanbul-Ankara arasındaki iletişimi sağlamak üzere TBMM'nin açılışından üç gün önce PR Gizli Telgraf Merkezi'ni kurmuş, bu hizmeti İstiklal Madalyası'yla ödüllendirilmiştir.

Atatürk, Nutuk adlı eserinde, Ahmet Hamdi Bey'in böylesi kritik bir zamanda ve güç koşullarda Ankara'yı bilgilendirmesini kahramanlık olarak nitelendirmiş ve şöyle demiştir:

"Bu vatansever ve cesur Ahmet Hamdi Bey olmasaydı, İstanbul felaketinden haber almak için, kim bilir ne kadar çok beklemek zorunda kalacaktık. İstanbul'da bulunan nazır, milletvekili, komutan ve teşkilatımızdan bir kimsenin çıkıp da bize vaktinde haber vermeyi düşünmemiş olduğu anlaşılıyor. Demek ki hepsini heyecan ve korku bürümüştü. Bir ucu Ankara'da bulunan telin İstanbul'da bulunan ucuna yaşanamayacak kadar şaşkın bir duruma gelmiş olduklarına hükmetmek, bilmem ki doğru olur mu? Telgraf memuru Hamdi Efendi, daha sonra Ankara'ya gelerek karargâhımız telgraf memurluğunu yapmıştır. Kendisine borçlu olduğum teşekkürü burada açıkça ifade etmeyi milli ve vatani görevlerimden sayarım." Atatürk'ün bu takdiri, onun Millî Mücadele'nin tarihi şahsiyetleri arasında anılmasını sağlamıştır.

Ali Fuat Cebesoy da hatıralarında, Hamdi Bey'den takdir ve minnetle söz etmiştir. "16 Mart 1920'de İstanbul'un nasıl işgal olunduğu ve ne gibi hadiselerin zuhur ettiğine dair ne resmi bir makamdan ve ne de İstanbul'daki teşkilatımızdan haber alamamıştık. Bu vaziyet de gösteriyordu ki, düşmanlarımız İstanbul'da panik yaratmak istemişler ve buna kısmen de muvaffak olmuşlardı. Bereket versin imdadımıza telgrafçılar yetişmiş ve bizi vaktinde haberdar etmişlerdi. Türk telgrafçılarının Millî Mücadelede gösterdikleri fedakârlık ve cesaret her türlü takdirin üstündedir. Bu telgrafçılardan adları hafızamda kalan Manastırlı Hamdi ve harbiye telgrafhanesinde memur Ali Efendi'dir."

Hamdi Bey işinden ayrıldıktan sonra bir süre annesi ile birlikte güç koşullarda yaşamış ve daha sonra Millî Mücadele'ye

katılmak üzere Ankara'ya geçmeye karar vermiştir. Yahya Kaptan'ın görevlendirdiği bir yurtsever aracılığıyla Mudanya'ya giden bir vapura binmiş, oradan da Bursa'ya geçmiştir. Bursa'da Mustafa Kemal Paşa'ya telgraf çekerek emrine hazır olduğunu belirtmiş, ancak Hürriyet ve İtilafçılar tarafından casus olduğu ileri sürülerek burada tutuklanmış ve İstanbul'a geri gönderilmiştir. Tutuklamayı öğrenen bir telgrafçı arkadaşı, Ankara'yı durumdan haberdar etmiştir. Mustafa Kemal Paşa, 56. Fırka Komutanı Bekir Sami Bey'e telgraf çekerek, kendisinin kurtarılmasını emretmişse de bu iş için görevlendirilen polis müdürü vapura yetişememiştir. Hamdi Bey, zahmetli bir yolculuğun ardından Galata Rıhtımı'na yanaşan vapurdan kimsenin görmediği bir sırada iskeleye atlayarak kaçmış ve Üsküdar'daki evine sığınmıştır. Birkaç gün sonra Kuvâ-yı Milliyeciler kendisiyle temas kurarak, onu Anadolu'ya geçirmek için emir aldıklarını ve hazır olmasını istemiştir. Önce vapurla Mudanya'ya geçmiş, oradan da karayoluyla Ankara'ya hareket etmiştir. Bilecik'te görüştüğü Bekir Sami Bey, kendisine Mustafa Kemal Paşa tarafından gönderilen ve içinde 250 Lira bulunan zarfı teslim etmiştir. Bilecik'ten trenle Eskişehir'e geçmiş; buranın istasyon şefinin zorluk çıkarması üzerine iki gün bekletilmiş ve nihayet Ankara'ya varmıştır. Heyet-i Temsiliye Karargâhı olarak kullanılan Ziraat Mektebi'nde kendisini tanıtarak, Mustafa Kemal Paşa'yla görüşmek istediğini belirtmiştir. Paşa'nın daha önceden verdiği emir doğrultusunda hiç bekletilmeden huzura alınmış, böylelikle makine başında birçok kez konuştuğu Mustafa Kemal Paşa'yı ilk kez görmüştür. Görüşme sırasında Mustafa Kemal Paşa ve beraberindeki İsmet (İnönü) Bey'e İstanbul'daki durumu kısaca anlatan Hamdi Bey'i İsmet Bey "*Paşam, böyle gençlerimiz varken, vatanımızın halâsı (kurtuluşu) gecikmez*" sözleriyle onurlandırmıştır.

Gitmek üzere izin isteyen Hamdi Bey'i Mustafa Kemal Paşa akşam yemeği için alıkoymuştur. Zorlu geçen yolculuğun izlerini taşıyan kılık kıyafetinden dolayı sofrada yadırganan Hamdi Bey; Paşa'nın "*Efendiler, şu sürtünmek istemediğiniz adamı tanıyor musunuz? Bu kahraman adam Manastır'lı Hamdi'dir. Pek azımızın görebildiği büyük hizmetler yapmıştır. Kendisine hürmet ve muhabbet borçluyuz*" şeklindeki sözleriyle, davetlilerden samimi bir ilgi görmüştür.

Ahmet Hamdi Bey, Ankara'da, önce Mustafa Kemal Paşa'nın özel telgrafçılığı görevini üstlenmiş, daha sonra Batı Cephesi Komutanlığı sırasında İsmet Paşa'nın cephe telgrafçılığında bulunmuştur. İsmet Paşa'nın II. İnönü Zaferi'ni müjdeleyen telgrafı da buna karşılık Mustafa Kemal Paşa'nın "*Siz orada yalnız düşmanı değil, milletin makûs talihini de yendiniz*" diyen tebrik telgrafı da Ahmet Hamdi Bey'in makinasından geçmiştir. Hizmetlerinden dolayı 3731 numaralı "Kırmızı Şeritli İstiklal Madalyası" verilen Hamdi Bey, Millî Mücadele'nin ardından Kartal, Konya ve Akşehir muharebe memurluklarında bulunmuştur. 1926 yılında Konya'da ilkokul öğretmeni Nesibe Hanım'la evlenmiş ve üç çocuğu olmuştur. 28 Aralık 1927'de Ankara Yenişehir Postanesi Müdürü olarak atanmış, daha sonra bu görevden alınarak İstanbul'da muhabere memurluğuna getirilmiştir. Geçim sıkıntısı nedeniyle 7 Ağustos 1929'da istifa eden Ahmet Hamdi Bey, 11 Kasım 1929'da Devlet Demiryolları Konya İstasyon Teşkilatı'na birinci sınıf memur olarak atanmış, Mart 1938'de buradan emekliye ayrılmıştır.

Soyadı Kanunu'nun kabulünden sonra Atatürk; İstanbul'un işgal haberini telgrafla ileterek Millî Mücadele için kıymetli bir hizmette bulunan Ahmet Hamdi Bey'e o güne atfen "Martonaltı" soyadını vermiştir.

Emekli olduktan sonra Konya'da yaşamaya devam eden Ahmet Hamdi Bey, maddi güçlükler ve sağlık problemleri nedeniyle zor günler geçirmiştir. Akciğerlerinden rahatsız olan Hamdi Bey, İnönü Savaşları sırasında hizmetinde bulunduğu dönemin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün ilgisi ile İstanbul'da Haydarpaşa Hastanesinde tedavi görmüştür. Bir müddet sonra hastalığı nüksedince Konya Devlet Hastanesine yatırılmış, ancak 9 Aralık 1945'de hayatını

kaybetmiştir. Konya’da Musalla Mezarlığı’na defnedilmiştir. Mezarının ayak ucuna Millî Mücadele sırasındaki kahramanlığının anısını yaşatmak üzere bir telgraf makinesi resmedilmiştir. Eşi Nesibe Martonaltı’ya 17 Eylül 1963 tarihinde vatani hizmet tertibinden maaş bağlanmasına karar verilmiştir. 1965 yılında Ankara Mamak Muhabere Okulu ve Eğitim Merkezi Komutanı Tuğgeneral Ethem Baykara’nın girişimiyle okulun bir dershanesine Manastırlı Hamdi Bey’in adı verilmiştir. 7 Temmuz 1982’de Konya’da PTT Bölge Müdürlüğü ile Emniyet Müdürlüğü binalarının olduğu caddeye törenle ‘Telgrafçı Hamdi Bey Caddesi’ adı verilmiştir. PTT İşletme Genel Müdürlüğü tarafından 16 Mart 1983’te ‘Telgrafçı Manastırlı Hamdi Bey’i Anma Pulu’ ve baskılı zarf çıkarılmıştır. Aynı gün ‘Manastırlı Hamdi Bey Günü’ olarak ilan edilmiş ve Konya’da ve tüm yurttan anma törenleri yapılmıştır.

Yasemin TÜRKKAN TUNALI

KAYNAKÇA

ATATÜRK, Kemal, **Nutuk**, Yay. Haz. Zeynep Korkmaz, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2002.

CEBESOY, Ali Fuat, **Millî Mücadele Hatıraları**, İstanbul 1953.

COŞKUN, Nusret Sefa, “Millî Mücadele Tarihine Ekleneyecek Bir Yaprak Kahraman Telgrafçı Manastırlı Hamdi’nin Son Posta’ya Anlattıkları”, **Son Posta**, 14-17 Şubat 1941.

ÇARDAK, Muttalip, **Telgrafçı Manastırlı Hamdi Bey**, İstanbul 1984.

ÇIPAN, İsmail, **Manastırlı Telgrafçı Hamdi Bey**, Selçuk Üniversitesi, Yayınlanmamış Y.L. Tezi, Konya 1990.

DURUKAL, Hüsnü Sadık, “Millî Mücadeleden Hatıralar: İstanbul’un İşgali ve Fedakâr Telgrafçılarımız”, **Cumhuriyet Gazetesi**, 22 Mart 1959, s.2-5.

GÖKÖĞLU, A. Baha, **İnkılâbımızda Posta ve Telgrafçılar**, Ankara 1940.

İstiklal Harbimizde PTT, T.C. Ulaştırma Bakanlığı PTT Genel Müdürlüğü, Ankara 2009.

ÖZCAN, Halil, **Atatürk’ün Özel Şifre Hattı PR Gizli Telgraf Merkezi**, Ankara 2019.

ÖZÖNDER, Hasan, “Millî Mücadele Kahramanlarımızdan Telgrafçı Manastırlı Hamdi Martonaltı”, **AİTİA Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Yüksek Okulu İletişim**, S 1982/4, Ankara 1982, s.245-253.

TEMEL, Mehmet, **İşgal Yıllarında İstanbul’un Sosyal Durumu**, T.C. Kültür Bakanlığı, Ankara 1998.

ÜNAL, Ertan, “Manastırlı Hamdi’nin Gerçek Öyküsü”, **Popüler Tarih Dergisi**, S 67, Mart 2006.

19/09/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/manastirli-telgrafci-hamdi-bey-1891-1945/?pdf=3506> adresinden erişilmiştir